

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΣΤΑΣΗ (ΕΕ) 2018/790 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

της 25ης Απριλίου 2018

για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ,

Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 292,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

- (1) Τον Ιούλιο του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε δέσμη για τις επιστημονικές πληροφορίες, αποτελούμενη από την ανακοίνωση με τίτλο «Βελτίωση της πρόσβασης στις επιστημονικές πληροφορίες: Αύξηση της απόδοσης των δημόσιων επενδύσεων στην έρευνα»⁽¹⁾, καθώς και από σύσταση 2012/417/ΕΕ της Επιτροπής⁽²⁾. Στη σύσταση 2012/417/ΕΕ αναφέρεται ότι η Επιτροπή θα επανεξετάσει την πρόοδο που θα έχει σημειωθεί σε ολόκληρη την Ένωση προκειμένου να εκτιμήσει κατά πόσο απαιτείται περαιτέρω δράση για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.
- (2) Στην ανακοίνωση με τίτλο «Στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά της Ευρώπης»⁽³⁾, επισημαίνεται η σημασία της διάδοσης των δεδομένων ως καταλύτη για την οικονομική ανάπτυξη, την καινοτομία και την ψηφιοποίηση σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, ιδίως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (και τις νεοσύστατες επιχειρήσεις) και για την κοινωνία στο σύνολό της. Στην ανακοίνωση αναγνωρίζεται ότι τα μαζικά δεδομένα και τα υπολογιστικά συστήματα υψηλών επιδόσεων μεταβάλλουν τις πρακτικές σε θέματα έρευνας και ανταλλαγής γνώσεων, ως μέρος της μετάβασης προς μια πιο αποτελεσματική και ανταποκρινόμενη στις εξελίξεις ανοιχτή επιστήμη⁽⁴⁾. Επίσης ανακοινώνεται ότι η Επιτροπή θα ενθαρρύνει την πρόσβαση σε δημόσια δεδομένα για να βοηθήσει στην προώθηση της καινοτομίας και ότι, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας για το νέφος, θα εργαστεί για τη δημιουργία ενός νέφους για την έρευνα αφιερωμένου στην ανοιχτή επιστήμη. Στην ενδιάμεση επανεξέταση της στρατηγικής για την ψηφιακή ενιαία αγορά⁽⁵⁾, η Επιτροπή ανακοίνωσε την πρόθεσή της να βελτιώσει περαιτέρω «την προσβασιμότητα και την επαναχρησιμοποίηση των δημόσιων και των δημόσια χρηματοδοτούμενων δεδομένων».
- (3) Στην ανακοίνωση σχετικά με την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για το υπολογιστικό νέφος «Ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής οικονομίας δεδομένων και γνώσης στην Ευρώπη»⁽⁶⁾ παρουσιάζεται το ορθολογικό και ευρύ σχέδιο για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους (European Open Science Cloud/EOSC) ως αξιόπιστου, ανοικτού περιβάλλοντος για την επιστημονική κοινότητα, το οποίο θα παρέχει δυνατότητα αποθήκευσης, κοινοχρησίας και περαιτέρω χρήσης επιστημονικών δεδομένων και αποτελεσμάτων. Επίσης ανακοινώνεται ότι η Επιτροπή πρόκειται να επανεξετάσει τη σύσταση 2012/417/ΕΕ για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους, ούτως ώστε να ενθαρρύνει την κοινοχρησία των επιστημονικών δεδομένων και τη δημιουργία καθεστώτων παροχής κινήτρων, καθεστώτων επιβράβευσης και προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για ερευνητές και επιχειρηματίες σχετικά με την κοινοχρησία δεδομένων. Το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής με τίτλο «Implementation Roadmap for the EOSC» (Χάρτης πορείας για την υλοποίηση του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους)⁽⁷⁾ παρουσιάζει τα αποτελέσματα της διερεύνησης που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και τα ενδιαφερόμενα μέρη για πιθανούς μηχανισμούς διακυβέρνησης και χρηματοδότησης του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους και επίσης παρουσιάζει αναλυτικότερα τις γραμμές δράσης για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους ως συνένωσης υποδομών ερευνητικών δεδομένων.
- (4) Η οδηγία 2003/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου⁽⁸⁾ θεσπίζει την αρχή σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να υπάρχει δυνατότητα όλα τα προσβάσιμα δεδομένα που βρίσκονται στην κατοχή φορέα του δημόσιου τομέα να χρησιμοποιούνται περαιτέρω για εμπορικούς ή μη εμπορικούς σκοπούς από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, υπό όρους που δεν εισάγουν διακρίσεις για συγκρίσιμες κατηγορίες περαιτέρω χρήσης και με χρέωση η οποία δεν υπερβαίνει το οριακό κόστος που συνδέεται με τη διανομή των δεδομένων.

⁽¹⁾ COM(2012) 401 final της 17ης Ιουλίου 2012.

⁽²⁾ Σύσταση 2012/417/ΕΕ της Επιτροπής, της 17ης Ιουλίου 2012, για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους (ΕΕ L 194 της 21.7.2012, σ. 39).

⁽³⁾ COM(2015) 192 final της 6ης Μαΐου 2015.

⁽⁴⁾ Η ανοιχτή επιστήμη αναφέρεται σε μια νέα προσέγγιση της επιστημονικής διαδικασίας, η οποία βασίζεται στη συνεργασία και σε νέους τρόπους διάδοσης της γνώσης, μέσω των οποίων βελτιώνεται η προσβασιμότητα στα αποτελέσματα της έρευνας και η δυνατότητα περαιτέρω χρήσης τους μέσω ψηφιακών τεχνολογιών και νέων συνεργατικών εργαλείων.

⁽⁵⁾ COM(2017) 228 final της 10ης Μαΐου 2017.

⁽⁶⁾ COM(2016) 178 final της 19ης Απριλίου 2016.

⁽⁷⁾ COM(2018) 83 final της 14ης Μαρτίου 2018.

⁽⁸⁾ Οδηγία 2003/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Νοεμβρίου 2003, για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (ΕΕ L 345 της 31.12.2003, σ. 90).

- (5) Οι πολιτικές ανοικτής πρόσβασης ⁽¹⁾ αποσκοπούν να παράσχουν στους ερευνητές και στο ευρύ κοινό δωρεάν πρόσβαση σε επιστημονικές δημοσιεύσεις, ερευνητικά δεδομένα και άλλα ερευνητικά αποτελέσματα που αξιολογούνται από ομοτίμους, κατά τρόπο ανοικτό και χωρίς διακρίσεις και όσο το δυνατόν νωρίτερα κατά τη διαδικασία διάδοσης, και να καταστήσουν δυνατή τη χρήση και περαιτέρω χρήση των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας. Η ανοικτή πρόσβαση συμβάλλει στην ενίσχυση της ποιότητας, στη μείωση της περιττής επανάληψης της έρευνας, στην επιτάχυνση της επιστημονικής προόδου και στην καταπολέμηση της επιστημονικής απάτης και μπορεί να ευνοήσει συνολικά την οικονομική ανάπτυξη και την καινοτομία. Παράλληλα με την ανοικτή πρόσβαση, ο σχεδιασμός της διαχείρισης δεδομένων καθιερώνεται ως επιστημονική πρακτική.
- (6) Η ανοικτή πρόσβαση αποτελεί μέσο διάδοσης για τους ερευνητές που αποφασίζουν να δημοσιεύσουν το έργο τους, ιδίως στο πλαίσιο έρευνας που χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους. Οι λύσεις αδειοδότησης θα πρέπει να αποσκοπούν στη διευκόλυνση της διάδοσης και της περαιτέρω χρήσης επιστημονικών δημοσιεύσεων.
- (7) Η διαφύλαξη των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας αποβαίνει προς το δημόσιο συμφέρον. Κατά παράδοση, αποτελούσε ευθύνη των βιβλιοθηκών ή των αρχείων, ιδίως των εθνικών βιβλιοθηκών νόμιμης απόθεσης. Ο όγκος των παραγόμενων ερευνητικών αποτελεσμάτων αυξάνεται συνεχώς. Πρέπει να δημιουργηθούν μηχανισμοί, υποδομές και λύσεις λογισμικού που να καθιστούν δυνατή τη μακρόχρονη διαφύλαξη των ερευνητικών αποτελεσμάτων σε ψηφιακή μορφή. Η βιώσιμη χρηματοδότηση της διαφύλαξης έχει ύψιστη σημασία, καθώς οι δαπάνες επιμέλειας του ψηφιακού περιεχομένου εξακολουθούν να είναι σχετικά υψηλές. Δεδομένου ότι η διαφύλαξη των ερευνητικών αποτελεσμάτων είναι σημαντική για τη μελλοντική χρήση τους, συνιστάται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν πολιτικές ή να ενισχύσουν τις ήδη υπάρχουσες στον συγκεκριμένο τομέα.
- (8) Η τεχνολογική πρόοδος έχει καταστήσει δυνατή τη δημιουργία διαδικτυακών ερευνητικών υποδομών από εθνικές κυβερνήσεις, πανεπιστήμια ή ερευνητικούς οργανισμούς. Οι εν λόγω υποδομές στηρίζουν τους στόχους της παρούσας σύστασης καθώς συνδράμουν τους ερευνητές στη διαχείριση των αποτελεσμάτων των ερευνών τους και διευκολύνουν τη διάδοσή των αποτελεσμάτων αυτών. Στην ανακοίνωση σχετικά με την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για το υπολογιστικό νέφος αναφερόταν ότι «το ευρωπαϊκό ανοικτό επιστημονικό νέφος θα ξεκινήσει με τη συνένωση των υφιστάμενων υποδομών επιστημονικών δεδομένων, οι οποίες είναι επί του παρόντος διασκορπισμένες σε διάφορους επιστημονικούς κλάδους και σε διάφορα κράτη μέλη». Είναι σκόπιμο να προσδιοριστούν και να προταθούν τα μέτρα τα οποία θα πρέπει να ληφθούν σε εθνικό επίπεδο ώστε να καταστεί δυνατή η διασφάλιση της ορθής λειτουργίας και χρήσης του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους.
- (9) Με την πάροδο του χρόνου, η τεχνολογική πρόοδος έχει συντελέσει σε μια σημαντική στροφή του κόσμου της επιστήμης σε ολοένα πιο συνεργατικές μεθόδους και έχει συμβάλει σταθερά στην αύξηση του όγκου του επιστημονικού υλικού. Στο πλαίσιο μιας επιστημονικής προσέγγισης η οποία αποκτά ολοένα πιο συνεργατικό και διαφανή χαρακτήρα, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι ερευνητές σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης και της σταδιοδρομίας τους έχουν πρόσβαση σε επαγγελματική ανάπτυξη, μεταξύ άλλων μέσω προγραμμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να αναπτύσσουν τις κατάλληλες δεξιότητες για την πλήρη συμμετοχή τους στην ανοικτή επιστήμη, όπως αναφέρεται στο «Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση» ⁽²⁾.
- (10) Τα κίνητρα και οι επιβραβεύσεις αποτελούν σημαντικές πτυχές στο πλαίσιο της επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Παρότι οι ερευνητές ενθαρρύνονται να δραστηριοποιούνται διασυνοριακά, καθώς και μεταξύ επιστημονικών κλάδων και τομέων, και να υιοθετούν νοοτροπία κοινοχρησίας των αποτελεσμάτων τους, συχνά αυτό δεν ανταμείβεται ούτε αντικατοπτρίζεται στην εξέλιξη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Προκειμένου να στηριχτεί η εφαρμογή πρακτικών ανοικτής επιστήμης στα σύγχρονα πανεπιστήμια, αναπτύσσονται διαφανείς και αξιόπιστοι δείκτες. Επιπλέον, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αναβαθμισμένοι μηχανισμοί επιβράβευσης που αξιοποιούν συστήματα μέτρησης νέας γενιάς, προκειμένου να βελτιωθεί η μέτρηση της ποιότητας της ευρωπαϊκής έρευνας και να δοθεί, αφενός, στους ερευνητές ένα πολύτιμο κίνητρο για κοινοχρησία των αποτελεσμάτων της έρευνάς τους και, αφετέρου, στα πανεπιστήμια η δυνατότητα να ενισχύσουν την επιχειρηματική τους διάσταση, προάγοντας παράλληλα τον ανταγωνισμό εντός της εσωτερικής αγοράς.
- (11) Όπως αναφέρεται στα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την «ανοικτή, έντασης δεδομένων και δικτυωμένη έρευνα ως μοχλό για μια ταχύτερη και ευρύτερη καινοτομία» ⁽³⁾ και τη «μετάβαση προς ένα σύστημα ανοικτής επιστήμης» ⁽⁴⁾, τα κράτη μέλη θα πρέπει να στηρίζουν την ανοικτή επιστήμη και την ανοικτή πρόσβαση.
- (12) Η μετάβαση προς την ανοικτή πρόσβαση αποτελεί παγκόσμια προσπάθεια. Τα κράτη μέλη συμμετέχουν σε αυτή την προσπάθεια και θα πρέπει να λάβουν στήριξη για την ενίσχυση ενός ανοικτού και συνεργατικού ερευνητικού περιβάλλοντος με βάση την αμοιβαιότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ανοικτή επιστήμη αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των πολιτικών των κρατών μελών για υπεύθυνη έρευνα και ανοικτή καινοτομία. Καθώς καθίστανται διαθέσιμες νέες ψηφιακές τεχνολογίες, οι πολιτικές έρευνας και χρηματοδότησης θα πρέπει να προσαρμοστούν σε αυτό το νέο περιβάλλον.

⁽¹⁾ Η ανοικτή πρόσβαση αναφέρεται στη δυνατότητα πρόσβασης σε αποτελέσματα ψηφιακής έρευνας και στη δυνατότητα περαιτέρω χρήσης τους με όσο το δυνατόν λιγότερους περιορισμούς.

⁽²⁾ COM(2018) 22 final.

⁽³⁾ Συμπεράσματα του Συμβουλίου 9360/15 της 29ης Μαΐου 2015.

⁽⁴⁾ Συμπεράσματα του Συμβουλίου 9526/16 της 27ης Μαΐου 2016.

- (13) Η Επιτροπή δίνει το παράδειγμα όσον αφορά τη μεγιστοποίηση τόσο της πρόσβασης σε ερευνητικά αποτελέσματα που παράγονται σε ανοικτό επιστημονικό περιβάλλον, μεταξύ άλλων υπό την αιγίδα προγραμμάτων-πλαισίων, όσο και της περαιτέρω χρήσης τους, και εφαρμόζει πολιτική ανοικτών δεδομένων για τα ερευνητικά δεδομένα του Κοινού Κέντρου Ερευνών της Επιτροπής.
- (14) Μολονότι έχουν σημειωθεί σημαντικές εξελίξεις στους τομείς που εξετάζονται στη σύσταση 2012/417/ΕΕ και στα άλλα έγγραφα τα οποία παρατίθενται στις προηγούμενες αιτιολογικές σκέψεις, δεν έχουν επιτευχθεί όλοι οι στόχοι και η πρόοδος είναι άνιση μεταξύ των κρατών μελών. Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες από όλα τα κράτη μέλη προκειμένου να αξιοποιηθούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό οι δυνατότητες έρευνας και καινοτομίας της Ευρώπης.
- (15) Η παρούσα σύσταση βασίζεται στη σύσταση 2012/417/ΕΕ και την αντικαθιστά,

ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΣΥΣΤΑΣΗ:

Ανοικτή πρόσβαση στις επιστημονικές δημοσιεύσεις

1. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για τη διάδοση των επιστημονικών δημοσιεύσεων που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, καθώς και για την ανοικτή πρόσβαση σε αυτές. Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:

- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
- σχέδια υλοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων και της κατάλληλης αδειοδότησης·
- σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν, σε συμμόρφωση με το κεκτημένο της ΕΕ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα, ότι ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή σχεδίων δράσης:

- όλες οι επιστημονικές δημοσιεύσεις που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους θα διατίθενται με ανοικτή πρόσβαση το αργότερο από το 2020·
- ανεξάρτητα από τον διαυλο δημοσίευσης (επιστημονικά περιοδικά, ψηφιακές υποδομές, διαυλοι πολυμέσων, ή οποιεσδήποτε νέες και πειραματικές μέθοδοι ακαδημαϊκής επικοινωνίας), χορηγείται ανοικτή πρόσβαση σε δημοσιεύσεις που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, το συντομότερο δυνατό, κατά προτίμηση κατά τον χρόνο της δημοσίευσης και, σε κάθε περίπτωση, το αργότερο εντός έξι μηνών από την ημερομηνία δημοσίευσης (το αργότερο εντός δώδεκα μηνών για τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες)·
- λαμβανομένων υπόψη των τεχνολογικών εξελίξεων, οι όροι αδειοδότησης που χρησιμοποιούνται στην αγορά δεν επιβάλλουν αδικαιολόγητους περιορισμούς στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων από δημοσιεύσεις που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, σύμφωνα με την εφαρμοστέα νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και με την επιφύλαξη αυτής·
- οι ερευνητές, όταν συνάπτουν συμβατικές συμφωνίες με εκδότες επιστημονικών έργων, διατηρούν τα απαραίτητα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, μεταξύ άλλων, ώστε να πληρούνται οι απαιτήσεις της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης. Αυτό αφορά ειδικότερα την αυτοαρχειοθέτηση και την περαιτέρω χρήση (ιδίως μέσω της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων)·
- δημοσιεύονται πληροφορίες σχετικά με συμφωνίες μεταξύ δημόσιων ιδρυμάτων ή ομάδων δημοσίων ιδρυμάτων και εκδοτών για την παροχή επιστημονικών πληροφοριών, ώστε να ενισχύεται η διαφάνεια της αγοράς και ο δίκαιος ανταγωνισμός, χωρίς να θίγεται η προστασία της τεχνολογίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών (εμπορικό απόρρητο). Η ανωτέρω δημοσιοποίηση θα πρέπει να περιλαμβάνει κάθε είδους συμφωνίες που καλύπτουν ειδικότερα τις αποκαλούμενες «μεγάλες ευκαιρίες» (δηλαδή δέσμες συνδρομών σε έντυπα και ηλεκτρονικά περιοδικά που προσφέρονται σε εκπτώτική τιμή) και τις σχετικές «αντισταθμιστικές συμφωνίες» που αποσκοπούν στην εξασφάλιση εκπαιδευτικών τελών δημοσίευσης ανοικτής πρόσβασης για κοινοπραξίες·
- οι καινοτόμες εταιρείες, ιδίως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι ανεξάρτητοι ερευνητές (για παράδειγμα πολίτες επιστήμονες), ο δημόσιος τομέας, ο Τύπος και οι πολίτες γενικότερα έχουν την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση, με διαφάνεια και χωρίς διακρίσεις, στις επιστημονικές δημοσιεύσεις των αποτελεσμάτων έρευνας που λαμβάνει δημόσια χρηματοδότηση, με σκοπό τη διευκόλυνση της καινοτομίας, την ενδυνάμωση του δημόσιου τομέα και την ενημέρωση των πολιτών.

2. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι οργανισμοί χρηματοδότησης της έρευνας που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της δημόσιας χρηματοδότησης της έρευνας όσο και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα που λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση εφαρμόζουν τις πολιτικές και τα εθνικά σχέδια δράσης που αναφέρονται στο σημείο 1, σε εθνικό επίπεδο και με συντονισμένο τρόπο, ως εξής:

- με τον καθορισμό θεσμικών πολιτικών για τη διάδοση των επιστημονικών δημοσιεύσεων και την ανοικτή πρόσβαση σε αυτές και την κατάρτιση σχεδίων υλοποίησης·

- με την εισαγωγή απαιτήσεων ανοικτής πρόσβασης ως προϋπόθεσης για τη σύναψη συμφωνιών επιχορήγησης και για την παροχή άλλων μορφών χρηματοδοτικής στήριξης της έρευνας, σε συνδυασμό με μηχανισμούς για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τις εν λόγω απαιτήσεις και δράσεις παρακολούθησης για την αποκατάσταση περιπτώσεων μη συμμόρφωσης·
- με την παροχή της απαραίτητης χρηματοδότησης για τη διάδοση (συμπεριλαμβανομένης της ανοικτής πρόσβασης και της περαιτέρω χρήσης) με διαφάνεια, χωρίς διακρίσεις και μέσω διαφορετικών διαύλων, στους οποίους συγκαταλέγονται οι ψηφιακές υποδομές όπου κρίνεται σκόπιμο, καθώς επίσης νέες και πειραματικές μέθοδοι ακαδημαϊκής επικοινωνίας·
- με την παροχή στους ερευνητές καθοδήγησης σχετικά με τον τρόπο συμμόρφωσής τους με τις πολιτικές ανοικτής πρόσβασης, και σχετική στήριξης, ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας των ερευνητών με σκοπό τη διασφάλιση ανοικτής πρόσβασης στις δημοσιεύσεις τους·
- με τη διεξαγωγή κοινών διαπραγματεύσεων με τους εκδότες για την επίτευξη διαφανών και των βέλτιστων δυνατών όρων πρόσβασης στις δημοσιεύσεις, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης και περαιτέρω χρήσης τους·
- με τη διασφάλιση ότι οι δημοσιεύσεις που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους είναι εύκολα αναγνώρισιμες με κατάλληλα τεχνικά μέσα, μεταξύ άλλων μέσω των μεταδεδομένων που ενσωματώνονται στις ηλεκτρονικές εκδόσεις των ερευνητικών αποτελεσμάτων και μέσω μόνιμων αναγνωριστικών στοιχείων.

Διαχείριση των ερευνητικών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της ανοικτής πρόσβασης

3. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για τη διαχείριση των ερευνητικών δεδομένων που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους, συμπεριλαμβανομένης της ανοικτής πρόσβασης. Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:

- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
- σχέδια υλοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων και της κατάλληλης αδειοδότησης·
- σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι, ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή σχεδίων δράσης:

- ο σχεδιασμός της διαχείρισης δεδομένων καθιερώνεται ως επιστημονική πρακτική από τα πρώτα στάδια της ερευνητικής διαδικασίας, κατά την παραγωγή ή τη συλλογή δεδομένων, μεταξύ άλλων μέσω της απαίτησης για κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης δεδομένων·
 - παρέχεται και διατηρείται η δυνατότητα ανεύρεσης, πρόσβασης, διαλειτουργικότητας και περαιτέρω χρήσης αποτελεσμάτων τα οποία προκύπτουν από έρευνα που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους («αρχές FAIR») σε ασφαλές και αξιόπιστο περιβάλλον, μέσω ψηφιακών υποδομών (συμπεριλαμβανομένων υποδομών που συνενώνονται στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους, όπου κρίνεται σκόπιμο), εκτός εάν αυτό δεν είναι δυνατό ή είναι ασύμβατο με την περαιτέρω αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων (πρόσβαση «ανοικτή στο μέτρο του δυνατού, κλειστή στο μέτρο του αναγκαίου»). Αυτό θα μπορούσε να συμβαίνει, ειδικότερα, για λόγους προστασίας της ιδιωτικής ζωής, του εμπορικού απορρήτου, της εθνικής ασφάλειας, νόμιμων εμπορικών συμφερόντων και δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων μερών. Κάθε δεδομένο, τεχνολογία και/ή πληροφορία, οποιασδήποτε μορφής ή φύσεως, που βρισκόταν πριν από την ερευνητική δράση στην κατοχή ιδιωτικών φορέων οι οποίοι συμμετέχουν σε κοινή σύμπραξη δημόσιου/ιδιωτικού τομέα δεν θα πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω πολιτικών ή εθνικών σχεδίων δράσης·
 - λαμβανομένων υπόψη των τεχνολογικών εξελίξεων [συμπεριλαμβανομένων των δυναμικών δεδομένων (σε πραγματικό χρόνο)], οι όροι αδειοδότησης που χρησιμοποιούνται στην αγορά δεν επιβάλλουν αδικαιολόγητους περιορισμούς στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων από ερευνητικά δεδομένα που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, σύμφωνα με την εφαρμοστέα νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και με την επιφύλαξη αυτής·
 - οι καινοτόμες εταιρείες, ιδίως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι ανεξάρτητοι ερευνητές (για παράδειγμα πολίτες επιστήμονες), ο δημόσιος τομέας, ο Τύπος και οι πολίτες γενικότερα έχουν την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση, με διαφάνεια και χωρίς διακρίσεις, στα ερευνητικά δεδομένα των αποτελεσμάτων έρευνας που λαμβάνει δημόσια χρηματοδότηση, με σκοπό τη διευκόλυνση της καινοτομίας, την ενδυνάμωση του δημόσιου τομέα και την ενημέρωση των πολιτών.
4. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι οργανισμοί χρηματοδότησης της έρευνας που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της δημόσιας χρηματοδότησης της έρευνας όσο και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα που λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση εφαρμόζουν τις πολιτικές και τα εθνικά σχέδια δράσης που αναφέρονται στο σημείο 3, σε εθνικό επίπεδο και με συντονισμένο τρόπο, ως εξής:
- με τον καθορισμό θεσμικών πολιτικών για τη διαχείριση ερευνητικών δεδομένων και την κατάρτιση σχεδίων υλοποίησης·

- με την εισαγωγή απαιτήσεων όσον αφορά την κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης δεδομένων και την καταρχήν ανοικτή πρόσβαση στα ερευνητικά δεδομένα («όσο το δυνατόν πιο ανοικτή, όσο περιορισμένη απαιτείται») για έργα τα οποία παράγουν ερευνητικά δεδομένα στο πλαίσιο συμφωνιών επιχορήγησης και άλλων μορφών χρηματοδοτικής στήριξης της έρευνας, σε συνδυασμό με μηχανισμούς για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τις εν λόγω απαιτήσεις και δράσεις παρακολούθησης για την αποκατάσταση περιπτώσεων μη συμμόρφωσης·
- με την παροχή της απαραίτητης χρηματοδότησης για τη διαχείριση δεδομένων·
- με την παροχή καθοδήγησης στους ερευνητές σχετικά με τον τρόπο συμμόρφωσής τους με τις πολιτικές διαχείρισης ερευνητικών δεδομένων, και σχετικής στήριξης, ιδίως όσον αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων σχεδιασμού χρηστής διαχείρισης δεδομένων και την ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών που υποστηρίζουν την πρόσβαση στα ερευνητικά δεδομένα και τη διαφύλαξή τους·
- με τη διασφάλιση ότι τα σύνολα δεδομένων αναγνωρίζονται εύκολα μέσω μόνιμων αναγνωριστικών στοιχείων και μπορούν να συνδεθούν με άλλα σύνολα δεδομένων και δημοσιεύσεις, μέσω κατάλληλων μηχανισμών, και ότι παρέχονται πρόσθετες πληροφορίες ώστε να είναι δυνατή η ορθή αξιολόγηση και χρήση τους.

Διαφύλαξη και περαιτέρω χρήση επιστημονικών πληροφοριών

5. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για την ενίσχυση της διαφύλαξης και της περαιτέρω χρήσης επιστημονικών πληροφοριών (δημοσιεύσεις, σύνολα δεδομένων και άλλα ερευνητικά αποτελέσματα). Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:

- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
- σχέδια υλοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων και της κατάλληλης αδειοδότησης·
- σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι, ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή σχεδίων δράσης:

- τα ακαδημαϊκά ιδρύματα που λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση αναπτύσσουν πολιτικές σχετικά με τη διαφύλαξη των ερευνητικών αποτελεσμάτων τους·
- θεσπίζεται ένα αποτελεσματικό σύστημα κατάθεσης ηλεκτρονικών επιστημονικών πληροφοριών, το οποίο καλύπτει δημοσιεύσεις ψηφιακής αρχικής προέλευσης και τα σχετικά ερευνητικά αποτελέσματα·
- οι επιστημονικές πληροφορίες που επιλέγονται για μακροπρόθεσμη διαφύλαξη υπόκεινται σε κατάλληλη επιμέλεια και διατίθεται το απαραίτητο υλισμικό και λογισμικό ώστε να είναι εφικτή η περαιτέρω χρήση των πληροφοριών·
- προάγεται η μοναδική ταυτοποίηση (διασύνδεση ερευνητικών αποτελεσμάτων, ερευνητών, των συνδεδεμένων εταίρων και των χρηματοδοτών τους, καθώς και συνεισφερόντων) μέσω ποικίλων μόνιμων αναγνωριστικών στοιχείων, ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα ανεύρεσης, αναπαραγωγής και μακροπρόθεσμης διαφύλαξης των ερευνητικών αποτελεσμάτων·
- εφαρμόζονται συστήματα και όροι μηχανικά αναγνώσιμης αδειοδότησης, που είναι συμβατά με τις ήδη υπάρχουσες ανοικτές άδειες και καθιστούν δυνατή την περαιτέρω χρήση επιστημονικών πληροφοριών οι οποίες απορρέουν από έρευνα που χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, σύμφωνα με την εφαρμοστέα νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και με την επιφύλαξη αυτής, ώστε να διευκολύνεται η νόμιμη περαιτέρω χρήση και διαφύλαξή τους·
- διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις ώστε οι άμεσα ενδιαφερόμενοι να παρέχουν υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας με βάση την περαιτέρω χρήση των επιστημονικών πληροφοριών.

Υποδομές ανοικτής επιστήμης

6. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) όσον αφορά την περαιτέρω ανάπτυξη υποδομών που υποστηρίζουν το σύστημα για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες, τη διαφύλαξη, την κοινοχρησία και την περαιτέρω χρήση τους, καθώς και όσον αφορά την προώθηση της συνένωσης των εν λόγω υποδομών στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους. Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:

- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
- σχέδια υλοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων και της κατάλληλης αδειοδότησης·
- σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι, ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή εθνικών σχεδίων δράσης:

- δεσμεύονται, κινητοποιούνται και αξιοποιούνται πόροι για την επίτευξη οικονομικής αποδοτικότητας και καινοτομίας, ενώ παράλληλα προωθείται ο ανταγωνισμός στην εσωτερική αγορά·

- διασφαλίζονται η ποιότητα και η αξιοπιστία των υποδομών, μεταξύ άλλων μέσω της χρήσης ευρέως αναγνωρισμένων μηχανισμών, προδιαγραφών και προτύπων πιστοποίησης·
 - οι ερευνητές έχουν αυξημένη πρόσβαση, με διαφάνεια και χωρίς διακρίσεις, σε ερευνητικούς πόρους και υπηρεσίες αποθήκευσης, διαχείρισης, ανάλυσης, κοινοχρησίας και περαιτέρω χρήσης επιστημονικών πληροφοριών, μεταξύ άλλων μέσω του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους, όταν αυτό καταστεί διαθέσιμο·
 - μέσω της χρήσης πρόσθετων δεικτών και συστημάτων μέτρησης, οι υποδομές είναι κατάλληλες για τη συλλογή πληροφοριών που υποστηρίζουν την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του ανοικτού χαρακτήρα και της ανοικτής επιστήμης, καθώς και την αξιολόγηση της έρευνας και της σταδιοδρομίας.
7. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν συνέργειες τόσο μεταξύ των εθνικών υποδομών όσο και με το ευρωπαϊκό ανοικτό επιστημονικό νέφος και άλλες παγκόσμιες πρωτοβουλίες ως εξής:
- με τον καθορισμό προτύπων για τα δεδομένα και τις υπηρεσίες στα οποία θα παρέχεται πρόσβαση μέσω του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους, καθώς και τον καθορισμό δεικτών και συστημάτων μέτρησης του αντίκτυπου της έρευνας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους·
 - με την παροχή εγγυήσεων για τη διαλειτουργικότητα των υποδομών που έχουν αναπτυχθεί ή αναβαθμιστεί πρόσφατα, ώστε να λαμβάνεται υπόψη η εξέλιξη του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους και να αποτρέπεται με τον τρόπο αυτό η εμφάνιση φαινομένων τομεακής απομόνωσης, να διευκολύνεται η μείωση του κατακερματισμού και να προάγονται οι επιστημονικές ανακαλύψεις και η συνεργασία μεταξύ επιστημονικών κλάδων και χωρών·
 - με τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για τη χρήση υπηρεσιών και την κοινοχρησία επιστημονικών πληροφοριών μέσω της υποδομής του ευρωπαϊκού ανοικτού επιστημονικού νέφους.

Δεξιότητες και ικανότητες

8. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες των ερευνητών και του προσωπικού των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων όσον αφορά τις επιστημονικές πληροφορίες. Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:
- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
 - προγράμματα υλοποίησής τους, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων·
 - σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι, ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή σχεδίων δράσης:

- παρέχεται η απαραίτητη κατάρτιση και εκπαίδευση σχετικά με την ανοικτή πρόσβαση, τη διαχείριση ερευνητικών δεδομένων, την επιμελητεία δεδομένων, τη διαφύλαξη δεδομένων, την επιμέλεια δεδομένων και την ανοικτή επιστήμη, στο πλαίσιο του συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και κατάρτισης, σε όλα τα στάδια της σταδιοδρομίας, και ότι η εν λόγω κατάρτιση και εκπαίδευση καλύπτει τις βέλτιστες εργασιακές πρακτικές του κλάδου·
- λαμβάνεται μέριμνα για την προώθηση και/ή υλοποίηση προηγμένων προγραμμάτων νέων επαγγελματικών προσόντων στον τομέα των τεχνολογιών διαχείρισης δεδομένων·
- παρέχεται στήριξη για την ανάπτυξη και την κατάρτιση εμπειρογνομόνων υπολογιστικής επιστήμης έντασης δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των ειδικών και των τεχνικών στον τομέα των δεδομένων, καθώς και των διαχειριστών δεδομένων.

Κίνητρα και επιβραβεύσεις

9. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για την προσαρμογή, σε σχέση με τις επιστημονικές πληροφορίες, του συστήματος προσλήψεων και αξιολόγησης της σταδιοδρομίας ερευνητών, του συστήματος αξιολόγησης για τη χορήγηση ερευνητικών επιχορηγήσεων σε ερευνητές, καθώς και των συστημάτων αξιολόγησης για τα ιδρύματα που ασκούν ερευνητικές δραστηριότητες. Οι εν λόγω πολιτικές και τα εν λόγω σχέδια δράσης θα πρέπει να προβλέπουν:
- συγκεκριμένους στόχους και δείκτες για τη μέτρηση της προόδου·
 - προγράμματα υλοποίησής τους, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αρμοδιοτήτων·
 - σχετικό χρηματοοικονομικό σχεδιασμό.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι, ως αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών ή σχεδίων δράσης:

- το σύστημα ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας στηρίζει και ανταμείβει τους ερευνητές που υιοθετούν νοοτροπία κοινοχρησίας των αποτελεσμάτων της έρευνάς τους, διασφαλίζοντας ιδίως σε πρώιμα στάδια την κοινοχρησία και την ανοικτή πρόσβαση των δημοσιεύσεων και άλλων ερευνητικών αποτελεσμάτων τους·

- τα ιδρύματα που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση της δημόσιας χρηματοδότησης της έρευνας και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα που λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση συνδράμουν στην εφαρμογή της εθνικής πολιτικής με την εφαρμογή μηχανισμών που καθιστούν δυνατή, μετρούν και ανταμείβουν την κοινοχρησία επιστημονικών πληροφοριών·
- τα συστήματα αξιολόγησης της έρευνας και της σταδιοδρομίας εμπλουτίζονται με την εισαγωγή πρόσθετων δεικτών και συστημάτων μέτρησης που παρέχουν στοιχεία για την αξιολόγηση του ανοικτού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένου μεταξύ άλλων του ευρύτερου κοινωνικού αντίκτυπου της έρευνας, αλλά και του αντίκτυπου στο ατομικό επίπεδο του ερευνητή («συστήματα μέτρησης νέας γενιάς»).

Πολυσυμμετοχικός διάλογος ενδιαφερομένων για την ανοικτή επιστήμη σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

10. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμμετέχουν σε πολυσυμμετοχικούς διαλόγους ενδιαφερομένων σχετικά με τη μετάβαση προς την ανοικτή επιστήμη σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο για καθένα από τα ζητήματα που εξετάζονται στα σημεία 1 έως 9.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι:

- οι εν λόγω διάλογοι ενισχύουν τη διαμόρφωση ενός συνδεδεμένου τεχνολογικού περιβάλλοντος ανοικτής επιστήμης, το οποίο καλύπτει το σύνολο των ερευνητικών αποτελεσμάτων από όλα τα στάδια του κύκλου ζωής της έρευνας (δεδομένα, δημοσιεύσεις, λογισμικό, μέθοδοι, πρωτόκολλα κ.λπ.)·
- επιτυγχάνεται σταδιακά η συστημική μετάβαση προς την ανοικτή επιστήμη, η οποία περιλαμβάνει, πέραν των τεχνολογικών αλλαγών και της αποδοτικότητας, την αρχή της αμοιβαιότητας και την αλλαγή νοοτροπίας μεταξύ των ερευνητών, καθώς και θεσμικές μεταβολές στην έρευνα σε επίπεδο ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και χρηματοδοτών για τη μετάβαση προς την ανοικτή επιστήμη, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, ζητημάτων όπως η ερευνητική ακεραιότητα και δεοντολογία.

Διαρθρωμένος συντονισμός των κρατών μελών σε επίπεδο Ένωσης και επακολούθηση της παρούσας σύστασης

11. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν ένα εθνικό σημείο αναφοράς του οποίου τα καθήκοντα θα είναι:

- ο συντονισμός των μέτρων που απαριθμούνται στην παρούσα σύσταση·
- η ανάλυση ρόλου συνομιλητή με την Επιτροπή για θέματα που αφορούν την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους, ειδικότερα δε τον καλύτερο ορισμό κοινών αρχών και προτύπων, μέτρων υλοποίησης και νέων τρόπων διάδοσης και κοινοχρησίας ερευνητικών αποτελεσμάτων στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας·
- η υποβολή εκθέσεων σχετικά με την παρακολούθηση της παρούσας σύστασης.

12. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενημερώσουν την Επιτροπή εντός 18 μηνών από τη δημοσίευση της παρούσας σύστασης στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, και στη συνέχεια ανά διετία, σχετικά με τη δράση που έχει αναληφθεί σε σχέση με τα επιμέρους στοιχεία της παρούσας σύστασης. Με βάση τα ανωτέρω, η Επιτροπή θα πρέπει να επανεξετάσει την πρόοδο που θα έχει σημειωθεί σε ολόκληρη την Ένωση προκειμένου να εκτιμήσει κατά πόσον απαιτείται περαιτέρω δράση για την επίτευξη των στόχων που προτείνονται στην παρούσα σύσταση.

Βρυξέλλες, 25 Απριλίου 2018.

Για την Επιτροπή

Mariya GABRIEL
Μέλος της Επιτροπής

Carlos MOEDAS
Μέλος της Επιτροπής